

Biblioteka **POGRANIČJE**, knjiga trideset četvrta
Osnivač Dragoljub B. Đorđević

Naslov

STARI NIŠKI KIPTIJANI: ROMI

Autor

Nenad Jašić

Pogovor

Dragoljub B. Đorđević

Izdavač

Prometej, Novi Sad

Za izdavača

Zoran Kolundžija

Recenzenti

dr Dragan Todorović,
redovni profesor Univerziteta u Nišu
dr Dragoljub B. Đorđević,
redovni profesor Univerziteta u Nišu u penziji

Prelom

Mile Ž. Ranđelović

Štampa

Punta, Niš

Tiraž

150

Korica:

Stara arlijska porodica iz 1920. godine:
Šerafetin Jašić, kafe vodeničar-degrmendžija,
sa suprugom Alisom i svastikama

Pokorica:

Salija Eminović (1881-1953) (sedi), trgovac, sa kolegama

Nenad Jašić

**STARI
NIŠKI KIPTIJANI
ρωμι**

ΠΡΟΜΗΤΕΪ

Novi Sad, 2024

Od srca,

*za sve ranjene duše
mog voljenog grada.*

ZAHVALNICA

Zahvalan sam svojim dragim sugrađanima

Alisi Jašić

Zumbuli Jašarević

Ekremu Ademoviću

Safeti Asanović-Čape

Rašidu Kurtiću-Rašku

Minaveri Mustafić

Afeti Useinović

Hamdiji Jašareviću

I svima drugima koji su doprineli da ova knjiga bude ono što jeste.

Posebnu zahvalnost dugujem dr. Dragoljubu B. Đorđeviću, profesoru sociologije

u penziji na nesebičnoj podršci i pomoći u realizaciji moje knjige.

I hvala dragom Bogu što mi je dao snagu i volju da ustrajem

u radu na pisanju ove knjige.

PREDGOVOR

Zašto Stari niški Kiptijani? Zato što su u vreme Turaka u Nišu Romi živeli u svoje četiri Kiptijan mahale u centru grada. O tome govore istorijska dokumenta navedena u knjizi a govori i veliki hroničar svog vremena i pisac Stevan Sremac u svojoj istorijskoj pripovetki „Ibiš aga“, čiji originalni rukopis čuva niški Narodni muzej. (Kipti su na turskom egipatski pravoslavni hrišćani.)

Prošlo je više od pet stotina godina od pojave prvog dokumenta o postojanju Roma u Nišu. To je bio turski popis iz 1491. godine. Kasniji turski popisi još potpunije govore o njihovom prisustvu na ovom području, precizirajući njihova imena, zanimanja i veroispovest. Pošto su niški Romi u to vreme bili pravoslavni hrišćani, pojedini istoričari tvrde da oni žive na ovom podneblju oko sedam vekova. Tome u prilog ide i Crkvena naredba carigradskog patrijarha koja konstatuje prisutnost Roma na Balkanskom poluostrvu 1289. i 1309. godine.

Bez obzira što su Romi tako dugo ovde nastanjeni, vrlo malo je pisano o njima. I ono što je objavljeno, osim časnih izuzetaka, nesistematično je i puno subjektivnih zapažanja autora. Doduše, prilično je teško objektivno sagledati istoriju, kulturu i život Roma, jer su oni, zbog viševjekovnog stradanja i rasne netrpeljivosti prema njima, vrlo uzdržani kada treba da se ispolje i izjasne kao Romi. To je naročito izraženo kod onih slojeva Roma koji su se obrazovanjem,

kulturom i ekonomskom moći izdigli iznad uvreženih stereotipija o njima, tako da često, kada se piše o tome, izranja nepotpuna slika o Romima koja najviše šteti mladim romskim generacijama koje nemaju mogućnosti niti priliku da pravilno definišu svoj identitet. Zato je potrebno da upoznaju pravu životnu istinu o tome ko su šta su i odakle su da bi voleli i prihvatili sebe, kao što to čine svi ljudi na ovoj planeti.

Ja sam se potrudio, budući da poznajem život Starih niških Roma jer sam sve vreme na samom izvoru podataka, da na osnovu autentičnih kazivanja Starih niških Roma o svom poreklu, načinu života i običajima, dokumentovano starim romskim porodičnim fotografijama i notnim zapisima starih romskih pesama kao i istorijskim dokumentima istoričara koji su se posvećeno bavili njima, napišem malo javnosti poznatu istinu o Romima, kao i da podsetim na činjenice koje su ti stvaraoci, radni i vredni ljudi već davno napisali o njima. Pri tome sam se naročito zadržao na opisivanju života starih niških Roma između I i II svetskog rata. Verodostojne podatke o njihovim zanimanjima i godinama rođenja i smrti, (što je ujedno i potvrda da su Romi, čime su se oni nekada ponosili), uzeo sam sa spomenika na niškom romskom groblju na Crvenom krstu.

Želim da moj zapis o Romima posluži pre svega mladim romskim generacijama da upoznaju prošlost predaka, njihovo poreklo, njihove religije, njihov način života, profesiju, verovanja i običaje, nadajući se da će im to koristiti da lakše sagledaju sebe, svoje korene, svoj sadašnji i budući život baziran na samopoštovanju i lakšem prihvatanju sebe. Ti mladi ljudi ne treba da troše svoj život da nekoga zadive da bi dokazali da su sasvim obični ljudi, kao i svi ljudi na ovoj planeti. Neki je veliki čovek rekao: Na svemirskoj letilici zvanog zemlja nema ni jednog putnika, svi smo posada!

Hteo sam da, široj čitalačkoj publici, takođe objasnim ko su, šta su i odakle su Stari niški Romi, pa i Romi uopšte. Odakle potiču i zašto su baš takvi kakvi jesu. Držim do toga da će mnogi, pročitavši knjigu, ako to žele, upotpuniti svoje znanje o Romima, što bi bio moj doprinos ljudskoj zajednici da postane bolja i pravednija u ljubavi prema svim ljudima na ovom svetu uključujući i Rome. Kad su Romi u pitanju, ja sam uveren da je nepoznavanje istine o njima jedini razlog, kod običnog sveta, da to ne čini.

U Nišu, februara 2023.

Autor

ISTORIJSKA PROŠLOST

Romi su se nastanili u Nišu davno pre dolaska Turaka na Balkansko poluostrvo.

Prvi pisani istorijski dokument koji pominje postojanje Roma u niškoj oblasti je turski popis iz 1491. godine¹. Svrha ovog, kao i kasnijih turskih popisa, bila je evidentiranje obveznika radi sakupljanja džizije - poreze. Iz ovog popisa se vidi da je u 18 turskih nahija, među kojima je i niška, živelo 3 237 običnih i 211 udovičkih domaćinstava *Roma hrišćana*.

Preciznije podatke o prisustvu Roma u niškoj regiji daje turski popis iz 1498. godine². Niški kadiluk je imao 9 romskih katuna sa 294 obična i 5 udovičkih domaćinstava. Uz pretpostavku da je svako domaćinstvo brojalo u proseku pet članova, a svako udovičko četiri člana, onda je Niški kadiluk imao u to vreme 1 490 Roma. Većinom su bili pravoslavni hrišćani. To su bili katuni Dimitrija Malog sa 39 kuća, katun Todora, sina Stanimira, sa 13 kuća i jednom udovicom, katun Dimitrija Draža, sina Todorovog, sa 45 kuća, katun Radića, sina Berisalja, sa 85 kuća i tri udovice, katun Mutje, sina Mila, sa 46 kuća, katun Duje, sina Duše, sa 18 kuća, katun Stepana, sina Dička, sa 20 kuća. Pored ovih bilo je i čisto muslimanskih katuna, i to katun Marka Mustafe sa 13 kuća i sa jednom udovicom i katun Alije, sina Huseina konvertita, sa 15 kuća.

Katuni su pripadali dvojici timarnika. Dažbine su bile u novcu i to lične, porodične i kolektivne. Plaćali su ih preko svojih starešina katuna. Ova vezanost Roma za timarnika može se naći jedino u niškom kraju. Nje nema u ostalim krajevima evropske Turske. To je dokaz da su niški Romi bili stalno nastanjeni u

¹ I. Trajković: Romi-Cigani Niša –. Zbornik br. 6-7, Niš 1991, Narodni muzej Niš

² Istorija Niša I, str.153

Nišu i da su se bavili zanatima od kojih su mogli da žive i da plaćaju porez kao i svi stanovnici starog Niša.

*Osman Balić (1880-1945) trgovac i žena Sadija, u Nišu 1905. godine.
Ostavili su dve kuće u niškoj varoši.*

*Kuća Osmana i Sadije Balić (natpis na kući: OB1934SB)
u kojoj i sada delimično žive njihovi biološki potomci.*

Popis iz 1498. godine, međutim, ne daje jasnu sliku o tome koliko je Roma naseljeno u samom gradu i po okolnim selima, jer su se tamo popisivali kao muslimanski i hrišćanski živalj bez posebne naznake da su Romi. U Nišu je, u tom periodu, na primer, bilo 40 hrišćanskih porodica koje su se bavile uzgajanjem konja za poštansku stanicu, što je kao zanimanje karakteristično za Rome. Već popis iz 1523.¹ godine pouzdano ukazuje na to da su Romi živeli i u samom gradu Nišu. Romski džemat, na čijem je čelu bio Širmerd, sin Karađe, izričito je zapisano, živi u gradu Nišu. To je bio džemat od 8 muslimanskih porodica. U niškom kadiluku je bio i džemat Janusa, sina Alijinog, sa 36 nefera, džemat Kojice, sina Marka Mustafe sa 8 domova². Nešto docnije, u popisu izvršenom 1530/1531. godine, ukupan zbir Roma niškog kadiluka je 296 hrišćanskih, 108 muslimanskih i 4 udovičke kuće³. U popisu od 1540-1547. godine, u niškom gravitacionom području popisana su dva romska džemata sa 130 domova. U to vreme posebni poreski zakoni važili su za Rome hrišćane, a posebni za Rome muslimane koji su uživali poreske olakšice. Istorijska dokumenta svedoče da je položaj niških Roma pod otomanskom vlašću bio ravnopravan sa ostalim stanovništvom i da su Romi uživali sva građanska prava.

Avdić Krdžalija - živinarski trgovac i žena Anumša, u Nišu, 1910. godine imao je radnju u Kopitarevoj ulici u centru Niša.

¹ Isto, str. 154

² T. Vukanović: Romi (Cigani) u Jugoslaviji, str. 41

³ Istorija Niša I, str.154

Putopisac Hans Dernšvam u svom “Dnevniku putovanja u Carigrad i malu Aziju” od 1553-1555. zabeležio je veliki broj najraznovrsnijih podataka. Između ostalog je zapisao: “U Nišu je bila jedna sprska crkva... Bilo je Jevreja i Cigana.”¹ Putujući od Pešte do Niša, Dernšvam je video pet Cigana koje su Turci vodili vezane na jednom lancu jer nisu mogli da plate harač.² Stefan Gerlah je, u “Dnevniku” koji je vodio o svojim putovanjima po Srbiji od 1573-1578, napisao: “Od Budima pa do Niša u svakoj palanci gde smo stigli ili prenoćili videli smo Jevreje, Cigane i Arape.”³

Popis iz 1710. godine govori da je veliki broj Roma, mobilisanih u redove turske vojske, stradao u austrijsko-turskom ratu. U Niškom kadiluku popisano je 1710. godine 1 038 poreskih obveznika 483 u samom Nišu i 524 po selima Niške nahije. Stanovništvo Niša sastojalo se od 334 muslimana, od kojih 10 Roma u sastavu garnizona i još 29 Roma nomada, koji su davali ciganski harač i 120 Srba.⁴ Za vreme turske vladavine Niš je bio *kosmopolitski grad*, gde su pored Turaka i Srba, živeli Romi, Arapi, Grci-Cincari, Jevreji, Bugari, Arnauti i drugi. Posle oslobođenja Niša od Turaka, veliki broj turskog stanovništva se iselio, a došlo je i do asimilacije etničkih grupa u većinsko srpsko stanovništvo. Nakon ovog perioda, kao etničke zajednice su se izjašnjavali u značajnom broju jedino Jevreji i Romi.⁵

NIŠKO STANOVNIŠTVO PO NARODNOSTI 1878-1890 (VAROŠKO I SEOSKO)⁶

a) varoško

Godine	Ukupno stanovnika	broj stanovnika po narodnosti							Stranci i ostale tuđe narod.
		Srbi	Turci	Jevreji	Grci i Cincari	Cigani	Arnauti	Bugari	
1878.	12801	10727	1168	906	-	-	-	-	-
1884.	16178	13014	374	1001	133+34	1285	23	17	1025
1890.	19877	16923	213	832	141+21	933	29	14	771

b) seosko

1878.	23927 22689	23697	2445	-	-	-	-	-	-
1884.	(srez) 30384	22188	-	-	-	-	-	-	-
1890.	(okrug) 31439	31011	1	3	27+	370	-	2	25

¹ Isto, str. 182

² T.Vukanović: Romi (Cigani) u Jugoslaviji, str. 53

³ Istorija Niša I, str. 135

⁴ Isto, str. 210

⁵ Istorija Niša II, str. 191 i str. 194

⁶ Istorija Niša II, str. 25.

Posle oslobođenja od Turaka po popisu 1884. godine ima 1 285 Roma. U popisu od 1890. godine ubeležena su 993 Roma u Nišu i 370 Roma na selu.

Sve do 1971. godine Romi nisu imali pri popisu posebnu rubriku, punu 81 godinu. Popisivani su u rubrici kao "drugi", zajedno sa ostalim manjinskim stanovništvom. Na prvom Svetskom romskom kongresu u Londonu, 8. aprila 1971. godine, ustanovljeno je međunarodno zvanično ime "Rom", što znači čovek, ljudsko biće. Na Kongresu je prihvaćena i himna ("Đelem, đelem"), kao i zastava "Тоčак између неба и земље". Taj dan se širom sveta slavi kao međunarodni praznik Roma. Na kraju 20. veka naziv Rom je u svetu uobičajen i u celom svetu prihvaćen.

Naravno, moram napomenuti, nešto što je od ključnog značaja za razumevanje romske prošlosti i romskog porekla: koptska reč ϣⲟⲙⲓ / ϣⲟⲙⲎ, znači čovek, ljudsko biće kao što to za sebe govore i svi Romi ovog sveta. (https://hr2.wiki/wiki/Coptic_language#External_links) Vikipedija, podnaslov Koptski jezik u tekstu Ime piše na koptskom pismu reč Rom objašnjavajući njeno značenje.

Naveo sam ceo tekst, sa izvorima i literaturom koja je korišćena za njegovu izradu. Sačuvao sam ga u ovoj knjizi da se više nikada ne obriše.

Коптски језик је назив за египатски језик писан грчким писмом, уз неколико слова за звукове које Грци нису употребљавали.^[2] Коптски језик потиче од старог египатског, био је говорни језик 3-7 века када га је потиснуо арапски. Копти су потомци старих Египћана, има их око 3 милиона раштрканих по градовима у Горњем и Доњем Египту. Данас Копти говоре арапским језиком, а религија им је хришћанство.

Коптски језик је једини члан египатске породице језика, поријеклом од староегипатског, којим су се служили Копти, потомци старих Египћана који нису хтели да прихвате муслиманску веру арапских освајача. Коптски језик имао је шест дијалеката, који негде до 16. стољећа, нестају један за другим продором муслиманских Арапа, који су им наметнули арапски језик. Коптски се писао прилагођеним грчким алфабетом (коптско писмо),^[3] а најпознатији су преводи Јованова еванђеља и Дјела апостолских написана на асјутском дијалекту. Од шест коптских дијалекта четири су се говорила у Горњем, а два у Доњем Египту. Данас је бохајирски дијалект литургијски језик Коптске оријентално-православне цркве.

Коптски језик потекао је из старог египатског језика те се, приликом изучавања, на темељу њега могао реконструисати стољећима заборављен језик хијероглифских споменика.

Име[уреди | уреди извор]

Родно име за језик је **ⲧⲛⲉⲟⲣⲉⲙⲛⲭⲏⲙⲓ** / ти-мет^h-рем-ен-к^{he}-ми / . Префикс ме(н)г- из глагола мⲟⲩ ⲧ моути ("говорити") формира све апстрактне именице на Коптику (не само оне које се односе на "језик"). Термин ременкхеми који значи

"египатски", буквално "лице Египта", је саставни део рем-а, што је конструктивно стање коптске именице **рѡми / рѡме**, "човек, људско биће", + генитивна предуслова (е) н- 'оф' + реч за 'Египат', хнми / кнме кхеми / кеме (види Кемет). Дакле, читав израз буквално значи "језик народа Египта", или једноставно "египатски језик".

Многа велика имена градова у модерном Египту су арапске адаптације њихових бивших коптичких имена:

Систем писања[уреди | уреди извор]

Копти користе писани систем готово у потпуности изведен из грчке абегеде, уз додатак великог броја слова које имају своје порекло у демотичком египатском. (То га чини упоредивим са исландском **латинском** абегедом, која укључује ружичасто писмо трња.) Постоје неке варијације у броју и облицима ових знакова у зависности од дијалекта. Неке од слова на Коптској абегеди која су грчког порекла обично су резервисане за речи које су саме **Грчке**.

Књижевност[уреди | уреди извор]

У коптској књижевности сачуван је у народном, радикално модификованом облику последњи одјек старог египатског језика из доба фараона. Преко ње је средњовековна Европа упознала тек извесне основе књижевности и резултате знаности из старог Египта. У раним коптским нехришћанским књигама сачувани су и трагови религиозне кризе коју је преживљавао хеленистички свет на прагу хришћанизације. Коптски књижевни језик и писмо настали су у раздобљу од 3. до 7. века из народног (демотског) египатског говора, преузимањем делимично прилагођеног грчког алфабета.

Коптска библија

Књижевност се може поделити на **пет периода**:

1. у *првом* (2-4век) сачувани су важни гностички и манихејски списи извесних секти у долини Нила. важан извор за проучавање текста је била библиотека из 4. века нађена у Хенобоскиону, са 43 рукописа који досад нису издати. У њима су апокалипсе, списи приписани митској личности Сету, апокрифи о Адаму, Тајна Јованова књига и др. Из тог доба су и манихејски списи пронађени у Фајуму и превод Старог завета са хебрејског.
2. *други период* обухвата књижевност 3-5 века, њен златни век. Одликује се значајним преводом Новог завета на коптски и првом књижевношћу која је настала у хришћанским манастирима. Из тог доба су и бројни апокрифи нпр. Паблово узнесење. Многи апокрифи инспирисани су мотивима из фараонских гробница. Друга дела као Јованова и Прохорова, имају забаван карактер, изгледа да је чувени црквени писац Атанасиј написао на коптском живот св. Антонија, једну од првих хришћанских хагиографија. Макарије из Пахомије, оснивач "ксенобитске школе", износи учење анахорета, калуђера-пустињака.
3. у *трећем периоду*, по карактеру византијском, који траје до 11. века, кад у долину Нила долазе Арапи, нестаје стара књижевност која је до тада била превођена, а коптска црква се после црквеног сабора у Халкидону год. одваја због византијске због монофизитске шизме. Књижевност се снажно развија у манастирима, али под јаким утицајем византијских црквених писаца. Најбројније су биографије светаца, а главне личности су Хенути, калуђер сељачког порекла, командант војске црноморца који су рушили паганске храмове и Писенциос, владика из Коптоса и писац многих сачуваних посланица и писама.
4. У *четвртном периоду*, који почиње у 11. веку у Доњем Египту, докле доминантан тебански или сахидијски дијалект замењује се бохаирским, којим се говорило у области Нилове делте. Књижевност се углавном развија у манастиру св. Макарија у Вади Ноструму. На бохаирски дијалект преведени су многи списи са сахидијског, а књижевност се ширила ван египатских граница, нарочито у Етиопију
5. У *петом периоду*, арапски све више улази у хришћанску коптску цркву и коптски као живи језик ишчезава негде у 14. веку. Доцније се одржао само литургијски језик, док се на арапском стварала нова црквена књижевност. Из тог доба су Књига мрака Абул Бараката и збирка легенди везаних за доба египатских фараона: Књига о скривеним бисерима, О чудима и др.

Референце[уреди | уреди извор]

1. [^] *Hammarström, Harald; Forkel, Robert; Haspelmath, Martin; Bank, Sebastian, ур. (2016). „Konmcki”. Glottolog 2.7. Jena: Max Planck Institute for the Science of Human History.*
2. [^] *„Coptic Encyclopedia”.*
3. [^] *Reintges, Chris H. (2004). Coptic Egyptian (Sahidic Dialect). Cologne: Rüdiger Köppe. ISBN 978-3-89645-570-3.*

Литература[уреди | уреди извор]

- *Reintges, Chris H. (2004). Coptic Egyptian (Sahidic Dialect). Cologne: Rüdiger Köppe. ISBN 978-3-89645-570-3.*
- *„Мала енциклопедија Просвета” (4. изд.). Београд: Просвета. 1986.*
- *„The Coptic Alphabet” (PDF).*
- *Allen, James P. (2010). Middle Egyptian: An Introduction to the Language and Culture of Hieroglyphs. Cambridge University Press. сmp. 2. ISBN 978-1-139-48635-4.*
- *Wolfgang Kosack: Lehrbuch des Koptischen. Teil I: Koptische Grammatik. Teil II: Koptische Lesestücke, Graz 1974.*
- *Wolfgang Kosack: Der koptische Heiligenkalender. Deutsch - Koptisch - Arabisch nach den besten Quellen neu bearbeitet und vollständig herausgegeben mit Index Sanctorum koptischer Heiliger, Index der Namen auf Koptisch, Koptische Patriarchenliste, Geografische Liste. Christoph Brunner. Berlin: 2012. ISBN 978-3-9524018-4-2.*
- *Wolfgang Kosack: Schenute von Atripe De iudicio finale. Papyruskodex 6 IV im Museo Egizio di Torino. Einleitung, Textbearbeitung und Übersetzung herausgegeben von Wolfgang Kosack. Christoph Brunner, Berlin 2013. 3000. ISBN 978-3-9524018-5-9.*
- *Wolfgang Kosack: Koptisches Handlexikon des Bohairischen. Koptisch - Deutsch - Arabisch. Verlag Christoph Brunner, Basel. 2013. ISBN 978-3-9524018-9-7.*
- *Westendorf, Wolfhart. 1965/1977. Koptisches Handwörterbuch. Heidelberg: Carl Winter.*

Спољашње везе

(https://hr2.wiki/wiki/Coptic_language#External_links)

Ovo je kompletan, originalni tekst koga želim sačuvati ako se slučajno ili kako već obriše.

*Jedan od starih spomenika na niškom romskom groblju niških žitelja iz 19. veka:
Ovde počiva telo Tose Jašarevića, bivšeg kovača
poživeo 48 godina umro 1913. godine. (1865-1913).*

POREKLO STARIH NIŠKIH ROMA

S kolena na koleno sa generacije na generaciju, Stari niški Romi su prenosili istinu o svom poreklu koju su sačuvali zahvaljujući tome što su bili stalno nastanjeni u Nišu a što govori i sam njihov naziv Arlije (Jerlije) što na turskom znači starosedeoci. Naravno svest o svom poreklu su sačuvali i zahvaljujući veoma dobrom načinu života u 15. i 16. veku u turskom carstvu kada su imali sva građanska prava i dužnosti o čemu piše Tatomir Vukanović u svojoj knjizi „Romi Cigani u Jugoslaviji“ od str. 54. U istoriji Niša I na strani 135 takođe stoji tvrdnja o životu ne samo Roma već i ostalih nacija koje su živele u Nišu u Osmanskoj državi u kojoj nije postojala ni rasna ni verska diskriminacija.

Oni su bili ponosni na činjenicu da su Egipćani, potomci faraona. O tome govore i toponimi: U 16. veku pominje se Kiptijan mahala u „turskom Nišu (delovi grada naseljeni turcima), Francuski plan iz 1737. godine u kome je ucrtano kao „Baraques des Egiptiens“(prevod sa interneta: Kasarne Egipćana) lokaciji gde je kasnije bila sagrađena romska Rabađi mala (T. Vukanović: Romi (Cigani) u Jugoslaviji str.18, (Istorija Niša 2. deo str. 205).

Kipti je naziv koji koriste Turci i ostali muslimanski svet za stare Egipćane pravoslavne veroispovesti. (Mi kažemo Kopti.) Da su Romi stvarno bili pravoslavci pre dolaska Turaka u ove predele svedoče turski popisi po kojima su posebno popisivani Romi pravoslavci a odvojeno Romi muslimani koji su uživali posebne povlastice. Romi pravoslavne veroispovesti su imali *pravoslavna imena i prezimena* koja nisu poprimili od drugih već su ih doneli iz svoje prapostojbine Egipta.

Podsetimo se još jednom Turskog popisa iz 1498. godine koji sasvim sigurno potvrđuju ovu činjenicu. Prema ovom popisu, u niškoj regiji je bilo devet katuna sa 294 Roma sa porodicama i 5 romskih udovica takođe sa porodicama. Bili su to: katun Dimitrija Malog sa 39 kuća, katunTodora sina Stanimira, sa 13 kuća i sa jednom udovicom, katun Dimitrija Draža sina Todorovog sa 45 kuća, katun Radića sina Berisalja, sa 85 kuća i tri udovice, katun Mutje sina Mila, sa 46 kuća, katun Duje sina Duše, sa 18 kuća, katun Stepana sina Dička, sa 20 kuća, muslimanski katun Marka Mustafe sa 13 kuća i sa jednom udovicom i katun Alije sina Huseina, konvertita, sa 15 kuća (Istorija Niša I str. 153). Kao što se vidi, bilo je već islamiziranih Roma, što u popisu iz 1491 godine nije bio slučaj, tada su svi bili pravoslavni hrišćani (I.Trajković: Romi-Cigani Niša –. Zbornik br. 6-7, Niš 1991, Narodni muzej Niš).

Bili oni hrišćani ili islamizirani, svi su oni, bez obzira na veroispovest slavili Đurđevdan ili Herdelez (o tome piše Stevan Sremac u svojoj istorijskoj pripovetki Ivkova slava, glava prva: „I ko se krsti i ko se klanja svi slave ovaj praznik“). Takođe su slavili i pravoslavnu Novu godinu, Vasilicu. Ova dva

pravoslavna praznika Romi slave i danas. Pravoslavnu novu godinu slave i Kopti u Egiptu takođe 14. Januara.

Abdulah Škaljić u svom rečniku „Turcizmi na srpskohrvatskom-hrvatskosrpskom jeziku“ na 409. stranici navodi da je turska reč Kiptija - Ciganin sinonim i to: na turskom - Kipti, na arapskom qibtiiy Kopt i na latinskom - Aegypti, Aegyptus.

Tome u prilog govore i nazivi za Rome na engleskom Džipsi (Gypsy), što znači Egipćani. S obzirom da je Egipat, ta drevna država dugo bila engleska kolonija, teško je poverovati u to da je ovaj engleski naziv za Rome bio posledica engleske neobaveštenosti i zablude. Takođe i Grci, taj pravoslavni narod sa bogatom istorijom, za Rome govore Gifti (Gyftoi), što takođe znači Egipćani.

Ovaj naziv za Rome se sreće i u drugim gradovima u Srbiji kao i šire na ovim prostorima. Poznati turski geograf i putopisac E. Čelebija, pominje 1660 godine tri ciganske „kipti“ mahale na Savi u Beogradu. (T. Vukanović: Romi (Cigani) u Jugoslaviji str. 58). Takođe se u toponimima i istorijskim dokumentima pominje postojanje Egipćana odnosno Kopta na jugu Srbije kao i na Kosovu i Metohiji i Severnoj Makedoniji, Albaniji, Grčkoj u Dalmaciji i Hrvatskoj. Ali nigde nema toponima koji govore o životu Roma pravoslavaca u četiri varoške mahale kao što to govore istorijska dokumenta i toponimi u Nišu iz 16. veka kao i dokumenti iz 1873. godine (T. Vukanović: Romi (Cigani) u Jugoslaviji str.18; Istorija Niša II deo str.191 i strane 204 i 205).

Faraoni (Firaoni, Firauni, Firani). Tako varoško stanovništvo u Srbiji naziva Cigane stalnosedeoce. (T. Vukanović: gore pomenuta knjiga str. 145).

Kao što od skora o tome malo više znamo Kopti su narod koji živi u Egiptu i pripadnici su orijentalne pravoslavne crkve i za sebe tvrde da su potomci faraona kao što su za sebe govore i stari niški Romi. Prestonica njihove crkve je u Aleksandriji. Smatraju za direktnog osnivača svoje crkve apostola i evangelistu Marka sredinom prvog veka.

Na Zapadnom Balkanu sada imamo nacionalnu manjinu pod nazivom Egipćani. Oni su 1991 godine priznati od strane jugoslovenskih vlasti kao nacionalna kategorija. Starosedeooci su Balkana i tvrde da vode poreklo iz drevnog Egipta što dokazuju sećanjima njihovih predaka koje su prenosili sa kolena na koleno i istorijskim dokumentima od antičkih vremena do danas. Imaju svoja udruženja i Nacionalne savete u Srbiji, Severnoj Makedoniji na Kosovu i Metohiji i Albaniji. Moram napomenuti da Stari niški Romi nisu deo tih aktivnosti niti su ikada bili.

Pored turskog pojma Kipti, kod Turaka je postojao i pojam Čingene- (Čengene - Gurbeti) a odnosi se na Rome koji su skitnice bez stalnog mesta boravka a koji su takođe bili turski podanici. Zbog njihovog skitačkog načina života, a radi lakšeg prikupljanja poreza, Turci su osnovali u 16. veku Ciganski sandžak koji je vršio nad njima administrativnu vlast i prikupljanje poreza.

U Engleskoj postoji za njih pojam: Traveling people - Putujući ljudi. Zašto su ti ljudi skitnice od koga beže i šta ih je tako uplašilo da svim svojim bičem žude za slobodom?

Najbliži nama odgovor leži u susednoj zemlji Rumuniji u kojoj su pre nepuna dva veka postojali državni, crkveni i privatni robovi, Romi. Tamo su ih držali u okovima, tretirali kao životinje i prodavali kao robu na tržištu robova. O tome govori istorija ove zemlje koja se tada zvala Vlaška i Moldavija. O tome govore i Odredbe o Ciganima u Rumuniji koja je takođe bila deo austrijskog carstva carice Marije Terezije izdate 1761 i 1767. godine i austrijskog cara Josifa II izdate 1783. godine. Odmah po dolasku u Rumuniju, tadašnju Vlašku i Moldaviju u 14. veku Romi su odmah bili okovani i postali su robovi i ostali robovi do sredine 19. veka. Jedna ciganska familija je u 17. veku vredela 40 ugarskih forinti, a u 18. veku 300 do 400 leja. (T. Vukanović: Romi Cigani u Jugoslaviji str. 63 i str. 87).

Dakle pre samo nepuna dva veka, 8. Februara 1856. godine, na inicijativu i uz veliku borbu tadašnjih progresivnih rumunskih intelektualaca i rumunskih akademika, skinuti su Romima lanci sa ruku i nogu. (dr. Rajko Đurić: Seobe Roma od str. 87). Jedan od onih koji su dali najveći doprinos ukidanju tog ropstva bio je veliki rumunski istoričar i državnik Mihail Kogalniceanu, koji je napisao brojna svedočanstva o surovom postupanju prema Romima u to vreme. Rumunski Romi se na dan njegove smrti (umro je 2. jula 1891) svake godine okupljaju na trgu u Bukureštu, koji nosi njegovo ime i polažu cveće kraj njegovog spomenika". (Deo teksta iz Nedeljnika "Vreme" broj 1041 od 16.12. 2010. godine, pod naslovom: Poslednji robovi).

Kada su ih oslobodili oni su bežali što dalje od tog mesta gde su bili robovi. To su bile horde ljudi kao iz druge vremenske zone. Isprepadani i unezvereni u potrazi za životom dostojnim čoveka... Pri tom su usputno činili i razna zlodela koja su im pripisivana, svakako ne bez razloga. Isto kao što u genima ovih mučenika žive sećanja na patnje i muke iz tih vremena, u podsvesti i sećanju stanovnika Srbije a i šire, odzvanjaju uplašeni glasovi zabrinutih roditelja koji su verovatno sa razlogom decenijama svoju decu upozoravali: Ne izlazite napolje ukrašće vas Cigani!

Životna je istina da su i Stari niški Romi zabrinuto upozoravali svoju decu da postoji mogućnost ako izlaze napolje da ih ukradu rumunski Cigani koji lutaju drumovima...

Istini za volju razna literarna i umetnička dela mnogih zemalja ukazuju na postojanje i sličnu sudbinu ovih ljudi, Roma, mučenika i paćenika ne samo u Rumuniji već i u drugim zemljama. Postoje mnogi romani, filmovi, pozorišna dela, opere i razni drugi načini umetničkog izražavanja koji opisuju život ovih ljudi u tim zemljama u vreme svog ropstva i posle toga.

I dan danas postoje Romi koji lutaju drumovima i oni koji su se skrasili u nekoj razvijenoj sredini, a žive u siromaštvu životima kao na rubu srednjeg veka...